

ŠIRI KONCEPT UPRAVLJANJA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Koliko efikasno upravljamo nekim područjem danas, uticaće na to da područje bude očuvano sa svim svojim vrednostima i za nekoliko desetina godina, ili da bude uništeno!

Zaštita prirode je niz mera i aktivnosti usmerenih na sprečavanje oštećenja prirode, prirodnih vrednosti i prirodne ravnoteže.

Jedna od tih mera je uspostavljanje i utvrđivanje zaštićenih prirodnih dobara i sistema praćenja njihove zaštite.

Pri tome, pod zaštićenim prirodnim dobrima podrazumevamo: zaštićena područja, zaštićene vrste i pokretna zaštićena prirodna dokumenta.

U strategiji biodiverziteta Republike Srbije, u delu *Osnovna načela zaštite biodiverziteta* navodi se:

“Načelo sistema zaštićenih područja - proglašenje zaštićenih područja jedno je od najznačajnijih oruđa za zaštitu biološke raznovrsnosti. Uspostavljanje sveobuhvatnog, reprezentativnog i adekvatnog sistema ekološki održivih zaštićenih prirodnih dobara od centralnog je značaja za očuvanje biološkog diverziteta Republike Srbije, zajedno sa ekološki odgovornim upravljanjem svim ostalim dobrima”.

ZAŠTIĆENA PODRUČJA SU VALIDAN I MERLJIV POKAZATELJ NAPRETKA U ZAŠTITI BIODIVERZITETA.

Zaštita prirode nije nikada bila prost i lagan proces. Još od osnivanja prvog zaštićenog područja, pre više od jednog veka, institucije koju su bile odgovorne za upravljanje su se suočavale sa brojnih izazovima, pre svega kako postići ciljeve očuvanja uz zadovoljavanje interesa raznih grupa.

Zakonom o zaštiti prirode Republike Srbije definisano je:

“Zaštićena područja jesu područja koja imaju izraženu geološku, biološku, ekosistemsku i/ili predeonu raznovrsnost i zbog toga se aktom o zaštiti proglašavaju zaštićenim područjima od opšteg interesa”.

Istovremeno, IUCN (Međunarodna unija za zaštitu prirode) definiše zaštićena područja na sledeći način:

“Jasno definisano geografsko područje, koje je prepoznato, određeno i kojim se upravlja putem legalnih i drugih praktičnih mera na način kojim se ostvaruju dugoročni ciljevi zaštite prirode i pridruženih usluga ekosistema i kulturnih vrednosti (Dudley, 2008)”

Gledajući globalno, definicija zaštićenih područja se dosta razlikuje po zemljama. Ono što je zaštićeno područje u jednoj državi nije uvek na istom nivou, niti sa istim kriterijumima kao u drugoj. Zato se na globalnom nivou primenjuje IUCN definicija.

Poslednjih decenija, nimalo lak zadatak zaštite prirode postaje još komplikovaniji: pritisak na biodiverzitet je povećan, postoji potreba ublažavanja i adaptacije na klimatske promene, lokalne zajednice imaju veće potrebe za prostorom i slično.

**SRBIJA IMA DUGU ISTORIJU
CENTRALIZOVANOG PRISTUPA
PLANIRANJU I UPRAVLJANJU ZAŠTIĆENIM
PODRUČJIMA.**

Generalna skupština IUCN je 1994. godine potvrdila novi sistem kategorizacije zaštićenih područja. Kategorije definisu ciljeve upravljanja područjem a samim tim utiču i na izbor tipa upravljanja.

Kategorija I Strogi rezervat prirode/područje divljine: zaštićenim područjima se upravlja samo u naučne svrhe ili radi zaštite divljine.

Kategorija Ia Strogi rezervat prirode: zaštićenim područjem se upravlja pretežno u naučne svrhe.

Kategorija Ib Područje divljine: zaštićenim područjem se upravlja pretežno radi zaštite divljine.

Kategorija II Nacionalni park: zaštićenim područjem se upravlja pretežno radi zaštite ekosistema i promocije edukacije i rekreacije.

Kategorija III Spomenik prirode: zaštićenim područjem upravlja se pretežno radi zaštite posebnih prirodnih odlika.

Kategorija IV Područje upravljanja staništem/vrstom: zaštićenim područjem upravlja se pretežno radi zaštite vrsta ili staništa putem aktivnih mera upravljanja.

Kategorija V Zaštićeni predeo/morski predeo: zaštićenim područjem upravlja se pretežno radi zaštite predela/morskog predela.

Kategorija VI Zaštićeno područje za održivo upravljanje prirodnim resursima: zaštićenim oblastima upravlja se pretežno radi održivog korišćenja prirodnih ekosistema.

Postoje izvesne razlike u međunarodnoj IUCN kategorizaciji i načinu kategorizacije u nacionalnom zakonodavstvu i praksi u Srbiji.

**PREPORUKA CIVILNOG DRUŠTVA JE DA SE
KATEGORIZACIJA USAGLASI I BOLJE ZAKONSKI
REGULIŠE
(Mladi istraživači Srbije, 2015.)**

U Srbije je Zakonom o zaštiti prirode definisano da zaštićenim područjem upravlja pravno lice, koje ispunjava stručne, kadrovske i organizacione uslove za obavljanje poslova očuvanja, unapređenja, promovisanja prirodnih i drugih vrednosti i održivog korišćenja zaštićenog područja.

IUCN prepoznaće 4 široka tipa upravljanja zaštićenim područjima, pri čemu svaki od navedenih može biti povezan sa ciljevima upravljanja:

- A. Upravljanje od strane države
- B. Zajedničko upravljanje
- C. Upravljanje od strane privatnog lica
- D. Upravljanje od strane lokalnih zajednica ili urodjeničkih grupa

Za efikasno upravljanje zaštićenim područjem bitni su brojni činioci.

Lokalno stanovništvo, privreda, organizacije civilnog društva i druge zainteresovane strane imaju važnu ulogu u efikasnom i vremenski održivom upravljanju zaštićenim područjima.

U praksi je ustaljen izraz da se područjem „upravlja“ i on se najčešće odnosi na ono što je u engleskom jeziku definisano kao „management“.

MANADŽEMENT SE FOKUSIRA NA TO ŠTA JE URAĐENO ZA OSTVARIVANJE POSTAVLJENIH CILJEVA, KAO I NA SREDSTVA I AKTIVNOSTI ZA OSTVARIVANJE CILJEVA.

Efikasno upravljanje ili vođenje zaštićenog područja nije moguće bez uključivanja nosioca prava u području kao i zainteresovanih strana. Zato se sve više govori o širem konceptu upravljanja (engleski governance).

GOVERNANCE SE FOKUSIRA NA TO KO ODLUČUJE ŠTA SU CILJEVI, ŠTA TREBA URADITI ZA OSTVARIVANJE CILJEVA I NA KOJI NAČIN. NA DALJE FOKUS JE NA TOME KAKO SE DONOSE ODLUKE, KO IMA VODEĆU ULOGU, AUTORITET I ZADUŽENJA, A KO JE ODGOVORAN.

Daleke 1810. godine engleski pesnik Viliam Wordsworth, zaljubljenik u prirodu svoga kraja, je napisao da jezera na severozapadu Engleske predstavljaju nacionalno bogatstvo koje treba čuvati.

On je rekao da “svako ko ima oko da zapazi i srce da uživa treba da bude uključen u odlučivanje o zaštiti jezera”.

Njegove reči su bile inspiracija brojnim naučnicima da se intenzivnije angažuju na zaštiti prirode i zaštiti životne sredine.

Sve više se govori o tome kako bi način upravljanja zaštićenim područjima trebalo promeniti i učiniti ga otvorenijim.

Potreba da se sistem upravljanja promeni i prilagodi trenutnoj situaciji i izazovima je mnogo složenija i ne odnosi se samo na zaštićena područja.

2015. je godina u kojoj će biti definisani ciljevi održivog razvoja. Ovo je veoma značajan globalni događaj. Predlog je da deseti cilj održivog razvoja bude:

„Transformisanje upravljanja kako bi se obezbedio održivi razvoj. Javni sektor, firme i drugi akteri treba da se opredеле za dobro upravljanje. Dobo upravljanje uključuje transparentnost, odgovornost, pristup informacijama, participaciju, ukidanje poreskih rajeva i napore u cilju iskorenjavanja korupcije“ (Doba održivog razvoja, Džefri Saks)

Brošura je nastala u okviru projekta "Zainteresovani za održivost zaštićenih područja".

Autorke: Milka Gvozdenović i Tanja Petrović

Tehnička priprema: Irena Gocev

U brošuri su korišćene fotografije iz arhive Mladih istraživača Srbije.

Beograd, april 2015.

Mladi istraživači Srbije
Bulevar umetnosti 27
Novi Beograd

office@mis.org.rs
www.mis.org.rs
obuke.mis.org.rs
011 311 13 14

Projekat je podržan kroz program SENSE - Podrška organizacijama civilnog društva iz oblasti zaštite životne sredine u Srbiji. Program implementira Regionalni centar za životnu sredinu (REC), uz podršku Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju (SIDA).